

Adolf Heyduk: *Nové cigánské melodie*

J. V. Sládek: *V zimním slunci*

Knihy dvou starších básníků, kteří oba pokládáni jsou za mistry lyrické, každý jiného typu ovšem. O Heydukovi pověděl již Neruda, že nemá soupeře v Čechách v prosté, vroucí, spontánní písní. Přišla mi na mysl slova ta bezděky, než jsem rozříznul první list *Nových cigánských melodií*. Nepokládám Nerudu za neomylné oraculum — ani ne v otázkách ryze uměleckých — ale soudy jeho mají vždycky kus pravdy, i když nemají pravdu. A ten kus — to je silně cítěný akcent životnosti, teplé, spontánní plnosti a celosti — a ten kus cítil jsem, i když jsem četl novou sbírku Heydukovu — vlastně starou sbírku a dnes teprve publikovanou. Přes všechny námítky, které jsem činil, přes malou uměleckost, často baroknost a násilnost . . . přesto, že Heyduk někde zabřeje do písku a jinde do exprese, která je cizí vřelé lidové spontánnosti, že někde podává falešný madrigalový tón a rokokovou rétoriku¹ — přes tyto vady, jež jsou celkem vady umění a stylu, cítíte ještě stále vřelou spontánnost primitivismu, horkou vášnivost a prudkou elementárnost . . . celý ten život teplé krve, celé to rozsvícené slunce, jež nám dnes tolik schází a po němž vzpíná se tolik srdcí utonulých v sentimentálně melancholických a spiritualistických mlhách. Zejména v prvním oddílu *Nových cigánských melodií*, ježž věnoval p. Heyduk intimnímu životu citovému, předem lásce v celé její nuancované škále, najdete tato čísla, která zpívají jako zapálené ohně a šlehají jako požáry rozvášněných zraků. Čtete třeba číslo *Přišla ke mně za noci*:

1 - Jako doklad tohoto falešného madrigalového tónu srovnaj třeba básně na str. 23: *Vzdoruješ mi, prcháš letným skokem . . .* zejména poslední sloku:

Tonu v kráse, v říši bez prostoru,
vábnáť je ta čarovnost tvých vzdorů,
rozkoší se duše moje brodí (!),
vzlétám, cítím, že jsme bohorodí.

Tak si píší moderní sentimentálně exaltovaní milenci sněd, tak komponovali milostné své elaboráty v XVIII. stol. abbéové svým pudrovaným markýzkám — ale lidové spontánnosti je celý ten galimatíáš slov a představ něčím zásadně cizím a nepochopitelným. — Jak jinak vystihl prudkou hybnost a sladké tempo živelnosti p. Heyduk v jiných číslech, na př. v čísle *Gajdy zvučí, víří, šumí . . .* (str. 20) a v tolika číslech jiných.

Přišla ke mně za noci,
v zahradě jsme stáli,
po dědinách kohouti
hlásně kokrhali,
na obloze svítila
nebes jasná světla,
ona jako slunce však
na srdci mi kvěla.

Kvetla vděkem ohnivým,
blažena a smavá,
vroucně šj mi ovila,
úponka ta tmavá,
a když hlavu tiskla mi
k prsům v blahém chvění,
šeptala: „Ach, proč ta noc
na tři roky není.“

Na tři roky málo jest,
neměl bych než hoře,
dřív, než bych tě zulíbal,
vzplanula by zoře;
kdybych se měl prolíbat
v nad tvých všemi vděky,
musila by trvat noc,
vílo má, tři věky.

Str. 45. a 46.

Jaká píseň života, sladká a poctivá! Jak milá v té prostotě. Jako doušek čerstvé vody z lesního pramene působí tato píseň na umdlenou duši moderního čtenáře, který ztratil již namnoze čistý poměr k lidskému životu a jenž zejména o lásce čítá již jen veskrze buď falešně sentimentálně dekadentní perversity nebo psychologickou kliniku nebo hrubou rafinovanou frivolnost. Jaká čistota zdravá a vřelá, jaká sladká a vážná naivnost bez malicherné tendenčnosti a pointované šroubovanosti!

Ale myslím, že i druhý oddíl *Nových melodií cigánských* (od str. 63), který traduje sociální motivy cigánské, není v jádře daleký našemu modernímu stadiu individualistickému. *Anarchistický* duch visí vcelku nad touto knihou, s celým vzdorem, silou, melancholií, steskem, velikostí a slávou svou . . . pravda, neformovaný a nestylisovaný umělecky ideově . . . podaný pouze v naturálním stavu primitivních citových efektů.

Nezdá se mi vůbec, že by nová kniha Heydukova byla naprosto cizí a odlehlá posledním stadiím našeho rozvoje psychologického. Ne, „ten starý šosák“, ježž byl

již vesměs uložen moderní kritikou mezi staré haraburdí, který (opravdu) přecho-
bloudil, hlavně v epice, který často také v lyrice hřeší prázdnými mydlínkami
a kudrlinkami . . . „ten starý šosák“ měl a má přece jen kus srdce, které tak snadno
nezestárne a které napojilo několik (ne mnoho) čísel *naivně horké a živelné lyriky*,
smyslné a teskné zároveň . . . tu, která z něho zbudě a která sebrána v *tenoučkův*,
tenoučkův svazček přejde, myslím, i na budoucí.

Sbírka p. Sládkova nepřinesla ani jeden nový tón. Všecko, co se zde podává,
vyslovil p. Sládek již dříve typičtěji a umělečtěji. Ve všem cítit mdlobu, únavu,
stínovou smytkost. Tak zejména první cyklus *Zimního slunce*, meditativní sonety,
jsou slabé, mdlé, rozředěné, srovnáme-li je třeba se sbírkou *Na prahu ráje*. Jsou to
zcela běžné, kalné a zasmušilé meditace o smrti, ctnosti, životě atd., podané vesměs
tím starobně chladným a čítankově běžným, neurčitě spiritualistickým tónem,
hubené jako postní polévka a nemastně neslaně pointované. Zvláštní tvrdá, bojovně
urputná nota, jež vyznačovala některé starší sbírky Sládkovy, ustoupila zde všude
resignující kleslosti. Sem tam vysehne ještě, ale cítíte, že je to již jen póza vynucená
dnešní literární situací, posice, do níž se nutí člověk, jemuž je všechen skutečně
bojovný, plný, plodný a tísnivý obrat života dávno lhostejný.

Celkem cítíme z této knihy, jak cizí je v jádře Sládek svým *anglicko-moralisujícím*
a idylisujícím tónem problémům přítomnosti, potřebám, tuchám a snům naší
doby. Nikde žádný *svůj*, *výrazný akcent*, nikde žádná pevně hozená linie, nikde nová
perspektiva. Všecko tak staré, mdlé a šedé, tak usínavé. A kde pohyb, křeč a napětí,
tam falešné, pouze vnější, násilně groteskní a zase — bezobsažné. Míním tím cyklus
balad — tak nelidských, násilných, křečkovitě falešných, že člověk ztěžka chápe,
jak může takové antikvované absurdnosti *dnes* ještě psát člověk, o němž jste slý-
chali vždy mluvit jako o delikátním, intimně psychickém lyrikovi.

Al. a V. Mrštíkovi: *Bavlnkovy ženy a jiné povídky*

Sbírka bratří Mrštíků obsahuje šest čísel, ne „povídek“, jak se ohlašuje na titul-
ním listě, nýbrž náladových obrazů a kreseb. O uměleckém charakteru svých autorů
dává dobrý názor.

Jasně vidíme z knihy, co bylo již často konstatováno, že jejich vise světa je po
výtce *malířská* nebo určitěji *barevná*. Jejich práce (mám v prvé řadě na mysli
Viléma, ale platí to, jak ukazuje přítomná kniha, i o *Aloisovi*, jenž podléhá, zdá se
mi, stále více umělecké methodě bratrově a opouští svou starší, jež byla více *kres-
lířská* nebo *ryjecká*, než *malířská*) jsou požáry barev, plápolky světla, tance jisker.
Mrštíkovi malují svět hmotný rozšířený, prozářený, vyzpívávaný, opojený ve chví-
lích elementárních hnutí a dynamických výbuchů. Jsou to *básně hmoty*, a touto
poesí hmoty jsou její barvy.

Mrštíkovi oživují, personifikují, symbolisují mrtvý svět. Jim není krajina ku př.
čím většinou povídkářů: *kulisou děje*, nýbrž něčím prvořadým, žijícím pro sebe
a o sobě, skoro dramatickou osobou. (Nejdále stojí v tomto směru *Santa Lucia*, kde
Praha je osobou dramatu právě jako Jordan, jest jeho soupeřem a vrahem.) Není
pochyby, že tato metoda, jež je v podstatě metoda Zolova, vládně-li jí silný
básnický duch (a to je *conditio sine qua non*), má kouzlo zvláštní grandiosity a sym-
bolické síly. Ona zachraňuje naturalismus před největším nepřitelem, jakého umění
vůbec má: *před prozaičností, střízlivostí a suchostí*. Oblívá jej zvláštní silnou *poesí*
pantheistickou, která má hluboké kořeny v lidské duši a které se neubrání ani nej-
střízlivější patron.

Stejně je tomu u Mrštíků. Zvláštní hluboké, náboženské skoro kouzlo nálad-
ového prosvícení a prozáření leží nad těmito velmi běžnými a všedními jinak před-
měty. Zejména poslední číslo knihy *Stařenka* (str. 247 a n.) je plna té bílé světelné
poesie, která tetelí se touto malbou jako vybledlé zlato z aureol kostelních světců.

Odtud také ten *zvláštní měkký harmonický tón citový*, v nějž je zladěna největší
část těchto maleb. Každý detail všedního života, každý prach ve vzduchu a každá
hruda na cestě oblíty jsou tou zvláštní zjitřenou atmosférou duševní, která je po-
zvedá k nebi a posvěcuje ideově a citově. Není všednosti v této knize, tak očištěna
a provanuta [je] větrným ohněm té zvláštní poesie, již jsem nazval výše *poesí hmoty*,